

Skiftnotat – Sirkulær økonomi

Dato: 22.06.2020

Forfattere: Nina Riibe, administrerende direktør i Econa, Bjørn Arild Thon, administrerende direktør i Renas, Espen Karlsen, administrerende direktør i Jernia, Steinar Sørli, generalsekretær i NITO, Frank Jægtnes, administrerende direktør i Elektroforeningen

Hva er sirkulær økonomi?

Verdens ressursbruk har økt i takt med vår økonomiske vekst. Men materialene har som regel en kort levetid, og ender etter hvert som avfall. Kun 9% av verden er *sirkulær*. Det betyr at kun en brøkdel av alle materialer og ressurser som vi henter ut av naturen blir brukt om igjen. Dette må endres, fordi en lineær tankegang hvor ressurser brukes og kastes, er ikke forenelig med en bærekraftig utvikling og dagens befolkningsvekst.

Men hva er egentlig sirkulær økonomi? En sirkulær økonomi har som formål å beholde høyest mulig grad av nytte og verdi av produkter, materialer og komponenter. En sirkulær økonomi er gjenoppbyggende og fornyende av natur¹.

Sirkulær økonomi er ikke noe nytt – men en veletablert tankegang om å bruke ressurser vi har på en bedre måte. Det handler om hvordan vi designer produktene våre slik at det blir enklere å hente ut verdifulle materialer og bruke disse på nytt i andre produkter, og at det blir lettere å resirkulere. Sirkulær økonomi står i stor kontrast til dagens lineære økonomi, der råvaren har en klart start- og sluttdato: fra råstoff til produkt til avfall.

Effektene ved å gå fra en lineær til en sirkulær tankegang, og tilhørende økonomi, er store. På et overordnet nivå vil sirkulær økonomi gi fortsatt økt vekst, men med en lavere miljøbelastning. Den vil kunne senke både utslipp av karbon, og volumet av materialutvinning, men opprettholde verdiskapning. Sirkulær økonomi er en viktig forutsetning for å nå målene i Paris-avtalen. På bedriftsnivå vil en sirkulær verdikjede kunne gi bedriften økt vekst, konkurransefordeler og økt effektivitet.

Tre hovedbarrierer for omstillingen til en sirkulær økonomi

Det er tre hovedbarrierer som hindrer omstillingen til en sirkulær økonomi. Disse er koblet mot hverandre, og overlapper i stor grad:

1. Manglende kunnskap og kompetanse

Manglende kunnskap og kompetanse om sirkulær økonomi er den viktigste barrieren på alle nivå i dag. Hos bedrifter mangler både kunnskap på hva sirkulær økonomi innebærer, og de konkrete verktøyene for å gjøre bedriftens virksomhet mer sirkulær. Hos de statlige aktørene som driver med offentlige innkjøp, og særlig blant kommunene, mangler det kunnskap om hva sirkulær økonomi er, og hvordan det kan bidra til mer effektiv ressursbruk, økt lønnsomhet og et bedre lokalmiljø. På øverste nivå mangler politikere og myndigheter kunnskap om hvordan sirkulær økonomi kan bidra til å redusere klimautslipp og bruk av dyrebare ressurser. Dessuten mangler det både kunnskap og erfaring på hvilke politiske tiltak og incentiver som kan hjelpe den sirkulære økonomien fremover.

¹ Circle Economy, The Circularity Gap Report 2019

2. Dårlig lønnsomhet

I dagens samfunn er det dessverre en oppfatning at det er dyrt å være bærekraftig. For bedriften er svaret ofte at det verken lønner seg å endre forretningsmodell, eller ta i bruk sirkulære ressurser, i alle fall ikke på kort sikt. Overgangen til en sirkulær forretningsmodell kan være både dyr og langtekkelig. Ofte er det betraktelige investeringer som må gjøres, slik at omstillingen fører til store kostnader. Investeringene gir både økonomiske og materielle besparelser på sikt, men kan være en første hindring mot en sirkulær verdikjede. Enn så lenge, er «gammel» lineær forretningsmodell det som lønner seg for mange, nemlig å kjøpe nye råvarer, ressurser og materialer, og kaste disse når bruken er omme.

3. Manglende politiske føringer og incentiver

Manglende politiske føringer er en stor barriere for omstillingen til en sirkulær økonomi. Næringslivet er klare, men trenger gode incentiver og langsiktig politikk fra myndighetene.

Videre er det viktig å utvikle det generelle politiske tankesettet. Sirkulær økonomi er fortsatt ofte synonymt med avfallshåndtering, men det er kun en del av den hele sirkulære verdikjeden. Relevante aktører må utvikle en forståelse og visjon for hva sirkulær økonomi er. Hva er gevinstene, for vekst og verdiskapning, eller samfunnet forøvrig? Hva kan man kutte av utslipp og ressurser? Det må finnes et tydelig målbilde og beskrivelse av mulighetene, sammen med gode incentivordninger for bedriftene.

Effekten av skiftet til en sirkulær økonomi

«En sirkulær økonomi innebærer å utnytte ressurser på en slik måte at de gir samfunnet høyest mulig verdi og nytte lengst mulig. Dette kan oppnås gjennom design for forlenget levetid, økt ombruk, reparasjon, oppgradering og materialgjenvinning i et kretsløp hvor færrest mulig ressurser går tapt.»

Klima- og miljødepartementet

En omstilling til en sirkulær økonomi vil bidra til store endringer i bruk av ressurser, materialer og råvarer.

Forlenging av produkters levetid er et av de viktigste tiltakene for et bærekraftig samfunn, som reduserer utarmingen av jordens ressurser og mengden avfall og utslipp som oppstår. Likeledes er det å designe bort svinn sentralt, i tilvirknings- og produksjonsfasen, i bruksfasen og med tanke på effektiv materialgjenvinning. Det er en direkte kobling mellom bedriftens forretningsmodell og dens klimautslipp. Ved å endre verdikjeden og forretningsmodellen, endrer man derfor også bedriftens klimautslipp og konsekvens for miljøet.

Sentralt knyttet til forlenging av produkters levetid er ombruks- og reparasjonstjenester. Denne typen tjenester skaper nye arbeidsplasser lokalt og er egnet både for mindre oppstartsbedrifter og som en utvidelse av tilbudet til eksisterende leverandører.

Norge har forsprang i forhold til mange andre land innen samarbeidskultur, korte beslutningsveier og en tradisjon for at alle ansatte kan komme med ideer og forslag til forbedringer i bedriftene. Dette, sammen med en høy grad av digital modenhet i bedrifter og i befolkningen, gir gode muligheter for å skape ny forretning og mer ressurseffektive løsninger, blant annet gjennom digital teknologi.

Gjenvinningsteknologi er et annet sentralt satsningsområde med potensial for et

internasjonalt marked. Det vil bli behov for å levere bedre resultater på gjenvinning av stadig flere typer materialer og materialsammensetninger etter som kravene til materialgjenvinning skjerpes. Dette er teknologi som kan bygge opp ekspertmiljøer i Norge og også bli en eksportvare.

Tomra er et godt eksempel på spisskompetanse og teknologi i verdensklasse. De er kanskje mest kjent for panteautomatene, men er også ledende på sensorteknologi og optisk sortering i bruk i bransjer som matvare, gjenvinning og gruvedrift.

Tre tiltak for å akselerere skiftet til en sirkulær økonomi

1 Bedre kunnskap og kompetanseheving

Det viktigste tiltaket for en raskere omstilling er bedre kunnskap og kompetanseheving, på alle nivå. På det laveste nivået, må enkeltindivider og forbrukere gjennom en bevisstgjøring på hva sirkulær økonomi betyr. Det kan kobles opp mot klima- og miljøaspektet, der det skapes en etterspørsel etter produkter og tjenester som støtter opp mot den sirkulære økonomien. Derfor er det viktig med bedre kunnskap blant politikere og beslutningsdeltakere på hvilke positive effekter sirkulær økonomi kan ha på næringslivet, samfunnet og klimaet.

Videre, er kommunenes rolle avgjørende og de vil i mange tilfeller fungere som en katalysator for grønn vekst. Kommunene er utbyggere av bygninger og infrastruktur, store innkjøpere og storforbrukere av energi. Hvis kommunal sektor ble omstilt til å basere virksomheten på sirkulærøkonomiske prinsipper, vil det ha stor betydning for klimautslipp, forbruk og økonomi. Gir man kunnskap og økonomiske incentiver til kommunene, kan det føre vekst og nye arbeidsplasser.

Vi mener det bør etableres et program som stimulerer kommuner til å nytte sirkulærøkonomiske prinsipper. Omstilling og satsning krever kunnskap. Derfor mener vi det er nødvendig med et statlig finansiert stimuleringsprogram for å gi kommunene drahjelp, slik at kommunene får et nødvendig løft for å omstille til en sirkulær økonomi. Det kan være et forprosjekt, eller etter modell av realfagskommuner, der det legges opp til at interesserte kommuner kan søke om å bli en av ti sirkulære kommuner. Foruten statlig finansiering og faglig støtte, bør kommunene få støtte til lokalt nettverksarbeid.

2 Sirkulær økonomi må være lønnsomt

For at sirkulær økonomi skal være lønnsomt for bedriften, må det lønne seg å bruke resirkulerte råstoffer og materialer. Det må være lønnsomt å skape forretningsmodeller som gir noe mer, med et potensiale for å skape merverdi og ekte grønn vekst.

I dag er det billigere å bruke jomfruelige materialer enn gjenbrukte og resirkulerte materialer. Dette må endres. Det må skapes et marked for gjenbruk av materialer og gjenbrukte materialer. Bedrifter må velge produkter med resirkulerte råstoffer og det må lønne seg. Men dette fordrer en gjennomgående omstrukturering av politiske incentiver og avgifter. Det kan være en avgift på jomfruelig plast, restavfall eller byggematerialer med høye klimautslipp. Resirkulerte materialer må følgelig bli billigere, for eksempel med et avgiftsfritak.

En annen viktig forutsetning er at det må lønne seg å reparere. Tjenester og arbeid koster mye i Norge, og det er som regel billigere å kjøpe nytt. For at reparasjon og gjenbruk skal lønne seg, kan løsningen være redusert arbeidsgiveravgift, fritak fra moms på reparasjonstjenester eller andre smarte prismekanismer.

Men næringslivet har også selv et ansvar for å synliggjøre muligheter og økonomiske effekter. Det kan være i fora eller organisasjoner som Skift, med erfaringsutveksling og

inspirasjon. De økonomiske effektene er dessuten essensielle å fremheve. Næringslivet må selv legge frem regnestykkene som viser de positive (eller negative) økonomiske konsekvensene for bedriften. Slik kan hver enkelt bedrift gjøre kortsiktige og langsiktige kost/nytte analyser, som hjelper bedriften til å ta et valg.

3 Politiske tiltak og incentiver

For mange av utfordringene sirkulær økonomi møter, finnes det politiske tiltak som kan hjelpe overgangen til sirkulær økonomi. Det kan være å skape et marked for resirkulerte og gjenvunne materialer og råvarer, bruke avgiftssystemet til å tvinge frem endring, lage gode incentivordninger, eller fremsnakke viktigheten av sirkulær økonomi. Men felles er at det må finnes en politisk vilje til å endre næringslivets, og befolkningens, adferd. Avgiftspolitikken må ikke bare bli en melkeku for staten, men bygges opp for å skape varige, gode endringer i adferd og forbruksmønster. Et godt eksempel er elbil-politikken, der god og ønsket adferd ble premiært, og uønsket aktivitet var dyrere.

Et annet politisk tiltak ligger i offentlige innkjøp. Et stramt regelverk, basert på budsjett, premierer lav pris og nye, lineære produkter. Det er lite rom for andre krav. Et konkret krav kan være at innkjøpene må være grønne, sirkulære, bærekraftige, lønnsomme over tid, etc.

Videre bør overgangen til en sirkulær økonomi få en mye større plass i den politiske debatten. Både bedrifter, forbrukere og politikere bør i mye større grad snakke om omstillingen fra bruk-og-kast til å gjenbruk og låne, selge og kjøpe tjenester, ikke varer og andre aspekter i den sirkulære økonomien.

Skift sin rolle

Skift sammen

Skift må være en tydelig og synlig aktør som går frem. Vi skal vise frem våre medlemmer, ha konkrete forslag å spille inn til politikere og være løsningsorienterte. Vi skal endre tankesett og vise mulighetsrom gjennom konkrete eksempler, gjerne fra våre medlemmer.

Sirkulær økonomi kommer på den politiske agendaen for fullt i høst. [Regjeringens strategi for sirkulær økonomi](#) og [Circular Gap Report Norway](#) er to viktige merkedatoer. Her har Skift et handlingsrom, og kan spille inn både løsningsforslag og vise frem våre medlemmer.

I forbindelse med dette, kan vi ha et arrangement. Her kan vi invitere inn ledere til debatt, vise frem konkrete eksempler på sirkulær økonomi og komme med innspill til virkemidler og politikere.

Hvert enkelt Skift-medlem

Alle Skift-medlemmer bør selv definere og iverksette interne tiltak for å støtte opp om den sirkulære økonomien. Disse kan være basert på [Circle Economy](#) sine 7 prinsipper. Konkrete tiltak til hvert medlem kan være: bruk av fornybar energi i drift og produksjon, bruk av gjenvunnet materiale i produksjon eller kjøpte produkter, sikre økt holdbarhet, enklere materialgjenvinning og enkel reparasjon som kriterier i designprosessen, utvikle tjenester for økt levetid på produkter (leie, reparasjon, ombruk), ha samarbeid og nettverk med nye partnere utenfor egen bransje, samt øke ressurseffektivitet og nye tjenester basert på digital teknologi.

For å endre bedriftens forretningsmodell, kan [Grønn Strategi-trappen](#) fra Per Espen Stoknes og BI brukes. Den legger opp til en helhetlig endring av forretningsmodellen. De overordnede tiltakene er: legge om forretningsmodellen og tilby tjenester og varer basert på helt nye forretningsområder og en bærekraftig strategi, og en gjennomgang av produktporteføljen, sikre livssyklusanalyser av produktene og tilby alternative produkter og nye tjenester som gir lavere miljøbelastning. Konkrete tiltak i intern drift kan være: kjøpe klimavoter eller støtte ideelle tiltak og organisasjoner som fronter miljø og bærekraft, reduksjon av energiforbruk og avfall, utslippsfri transport, innføring av miljøledelsessystem som Miljøfyrtårn eller ISO 14001, stille miljøkrav til leverandører og legge om drift og produksjon slik at klimafotavtrykket blir mindre.

Andre relevante saker

- [NITO om sirkulær økonomi](#)
- [Jernia om bærekraft](#)
- [Renas om sirkulær økonomi](#)
- [Efo om sirkulær elektronikk](#)
- [Econa / Magma om bærekraftige forretningsmodeller](#)

- [Schibsteds «Second Hand Effect»](#)

Kontaktpersoner:

Nina Riibe, chair/Econa, nina.riibe@econa.no

Dagfrid Forberg, Skift sekretariat/ZERO, dagfrid.forberg@zero.no